

**Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor
Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik
Evropskog defendologija centra, Banja Luka,
glavni i odgovorni urednik časopisa
*Defendologija i Sociološki diskurs***

PRAVA POLITIKA MOGUĆA JE TAMO GDJE JOJ U TEMELJU LEŽI ETIKA-POŠTENJE JE NAJBOLJA POLITIKA

Prava dužnost čoveka je da poštuje dobro, njegov pravi zadatak je da se trudi da sve bude bolje i pravi cilj svakoga je da nastoji da postigne najbolje.“

Kiril Temkov

Filozofska misao objasnila je gotovo sve...Svakoj stranci istina je strana, jer ona misli da je istina na njenoj strani. Sve stranke su daleko od istine. Mislilac je na strani istine. On nije ni u jednoj stranci. Oni što misle da je *uz* njih, jednako se varaju kao i oni što misle da je protiv njih, jer ne vide da je iznad njih. Ako se od njega očekuje da bude stručan i da govori istinu, onda ne može da pripada nijednoj stranci i da podržava bilo čiju stranu. Onaj ko ima svoje mišljenje, odstupa od mišljenja svake stranke — i tako opet ima sve protiv sebe. Ako nije ni u jednoj stranci, stran je svakoj, i smatraće ga strancem sve do njegove smrti. Ako je iznad svake stranke ili između njih, onda je između dva-tri žrvnja koja ga melju dok ga ne samelju u prah i pepeo. Ali u njegovoj misli ima istine i smisla u mjeri u kojoj ona nije mogla da posluži nijednoj stranci da je ispiše na svojoj borbenoj zastavi. Ono o čemu stranke govore, njega ne zanima, gadi mu se politika. „Jedino stranka koja pobjeđuje zove se vlada, i upravo u tome što ona predstavlja jednu stranku neposredno se skriva nužnost njene propasti; i što ona predstavlja vladu to je, obrnuto, čini strankom i krivom“¹. Poštujem vladu koja poštuje istinu. Nijedna vlada ne poštuje istinu. Ne poštujem nijednu vladu. Vladari pretjerano lažu. Č. Miloš u *Zarobljenom umu* tačno

¹ Hegel F.: *Fenomenologija duha*, BIGZ, Beograd, 1974, str. 345.

primjećuje: „Takav koji tvrdi da je sto posto u pravu, gadan je, nasilnik, strašna lopuža, najveća hulja“. A takvih je u nas najviše: zato je istini ovdje teško i tijesno, zato je ona ovdje u škripcu i nemilosti. Za duh koji vlada, svako drukčije mišljenje uvijek je opasnost: ne voli on mijesta gdje se misli! Kriza istine traje od vremena kada je ljudski duh uočio razliku između površinske kore i dubine stvari, privida i zbilje, pojave i suštine. Na *teorijskom* polju, krizu istine otvorio je stari skepticizam („sumnja“) prihvativši engleski empirizam („idole“), zaoštio klasični idealizam („stvar po sebi“), razobličio na društvenom planu marksizam („ideologija“) a na , ličnom psihoanaliza („racionalizacija“) i dovršio nihilizam („volja za moć“), a da se ne govori o još starijim vjerskim učenjima i relativizmu istine uopšte. Na praktičnom području života, kriza istine je manje-više normalno stanje, ali u svjetskim razmjerama započinje sa fašizmom i staljinizmom (uz obilatu pomoć mas-media), koji su laž unapredili u generalski čin. Dok su se teoretičari tokom vijekova mučili da pronađu mjerila za razlikovanje istine od zablude, političari su mjerilo istine našli u povećanju moći. Sve je istina što povećava moć onih gore i nemoć ovih dole. Istina je da oni lažu i da svoje laži zovu našim istinama. Oni mogu potisnuti istinu, ali je ne mogu trajno zamijeniti svojim lažima. **U oblasti politike kao otuđene dijelatnosti sve se istine glume.** E. From, u djelu *Bit ćete kao bog*, upozorava: „**Istorija opravdava one koji govore istinu, a ne one koji vladaju**“. Moderni pojam politike bitno se razlikuje od klasičnog: moderno dobija svoje značenje samo u odnosu na klasično. Stari su imali uzvišen pojam politike, ili, ako hoćete, neisprilan odnos prema politici: ona je umijeće pretvaranja mogućeg u stvarno. Ono što je stvarno – što je dobilo završen oblik, što je struktura i organizacija - to je predmet znanja; ono što je moguće - ono što još nije dobilo završen oblik, što se nije srnilo u ustanovama društva - to je predmet politike. Drugim riječima: ljudi su svjesna i nesvjesna bića, što znači da svojim djelovanjem proizvode posljedice kojih su svjesni, ali i posledice kojih nisu svjesni, a koje ih pogađaju. Posljedice kojih su svjesni, opisuju u svojoj nauci, a posljedice kojih nisu svjesni, nastoje upoznati, predvidjeti i kontrolisati politikom. Politika kao takva moguća je sve dok postoji nesvjesno, ono čega ljudi nisu svjesni ona prevodi u oblast svijesnoga. **Politika je mudrost upravljanja ljudima i stvarima u svrhu ostvarivanja najviših vrijednosti: istine, dobrote, pravde itd.** Prava politika je primijenjena istina, primijenjena dobrota, primijenjena pravda i si. „**Poštenje je najbolja politika**“, pa su zato stari **Grci najpoštenije ljude birali u Senat.**

Poznato je da se razgovor o bitnim stvarima zajednice odvijao na trgu u polisu ili gradu-državici. Držalo se da idealan polis nije veći od onoga što se ljudskim pogledom može obuhvatiti ili ljudskim glasom opasati. M. Jursenar, u svojim *Ogledima*, kaže da je Atina bila selo. U takvoj zajednici bilo je moguće da se svi slobodni ljudi bave politikom. Samo idioti ne dolaze na trg da raspravljaju o životno važnim pitanjima. U grčkom jeziku, po Raselovom sudu, riječ idiot označava onoga ko se ne bavi politikom, dok je danas posve obrnuto. On u *Mudrosti zapada* veli: „Ako nekog nije zanimala politika, gledali su na njega s negodovanjem i zvali ga idiotom, što grčki znači biti predan privatnim interesima“. Samo kroz politički život građanin je mogao postati čovjek, težeći ostvarivanju univerzalnih vrijednosti istine, dobrote, ljepote, pravde itd. Baviti se politikom i činiti dobro - to je isto. Politika za stare Grke značila je otimanje od sudbine, dokaz da ponešto zavisi i od čovjeka! Ovaj stari pojam politike zamijenjen je novim, koji se svodi na sledeće: politika je gola i krvoločna borba društvenih grupa i pojedinaca za osvajanje, očuvanje i povećanje moći, vlasti i koristi koje idu uz to. Prema tome, suština politike je borba oko raspodjele i kontrole društvene moći: politika je drama. Ako je politika zanimanje samo nekih pojedinaca i grupa, onda se proučavanje politike uglavnom svodi na proučavanje elita koje vladaju ili se bore za vlast. Jedini neprijatelj čovjeka je drugi čovjek koji hoće da njime vlada, uz njegov pristanak ili bez njega (animus dominandi). Bitna razlika, dakle, između starih i novih moćnika uglavnom je u tome što su stari gledali na moć kao na puko sredstvo za postizanje opštedruštvenih ciljeva, a novi moćnici vide u moći jedini cilj za sebe. Ovo je, ako gledamo logički i vremenski, onaj trenutak kada zlo ulazi u politiku, zlo ulazi u politiku onda kada se moć i vlast vide kao ciljevi po sebi, a ne kao puka sredstva za uzvišene društvene ciljeve. Baviti se politikom i činiti zlo - skoro da je isto. **Odvajanje politike od etike tragično je**: politika sada stvarno djeluje kao da etička načela više i ne postoje. Tako je politički život u stvari obesmišljen: jer samo kroz politiku čovjek može da postane podanik. **Prava politika moguća je tamo gdje joj u temelju leži etika**. Mjerilo političkog uspjeha ili neuspjeha jeste stepen do koga je neko uspio da osvoji, poveća i zadrži svoju moć nad drugima - da ih kontroliše. Umjesto da služi ljudima, današnji političar ih kontroliše i eksploatiše. Volja za moć ispunila je prostor predviđen za moralne vrijednosti. **Ako ste usvojili načelo da „cilj opravdava sredstvo“, onda ste zakoračili na put beskrajnog nasilja**. Ako vas sramoti sredstvo, ne može vas proslaviti cilj. Samo čista sredstva mogu pridati poštovanje uzvišenom cilju. Čim se politika odvojila od etike, nema više ko da kontroliše zlo. Državnika-mudraca

zamjenio je vješti politički demagog: u prvom se narod prepoznaje, u drugom izdaje. To više i nije narod, nego bezoblična masa. G. Flober video je jasno: „Politika je stvorena za stoku“. Niče bi upozorio na svoj način: došlo je vrijeme da se ponovo promisli šta je politika, jer ovakva, kakva je danas, ona je mjesto gde su sve duševne bolesti zakazale sastanak. Možda je politički život jedini koji čovjeka moralno unakažava i duhovno siromaši: jer duša koja vlada ne može da razvija sebe i svoje podanike, jer razvoj podrazumijeva slobodu. Politika nije tle za raspravu i načela, već vještina i tehnika da se iskoristi prilika ili neprilika, da se stvore uslovi za povećanje moći u odnosu na druge. Lijepa ličnost i uzvišena misao ne mogu se ovdje sresti. Biti nesebičan, solidaran, pažljiv, dobar itd. u svijetu kojim vlada volja za moć i vlast, samo je znak zaostajanja i ludosti. Takav može da podnese ostavku na ovaj svijet: da vrati ulaznicu, jer neće da živi pod ponižavajućim uslovima. Bitna crta savremenog društvenog života jeste težnja politike da svede sve društvene odnose na odnose moći. Ako bi svi društveni odnosi postali odnosi moći - a neki vrsni istraživači misle da tamo gdje nema odnosa moći nema uopšte nikakvih odnosa - onda bi čitav život bio arena u kojoj se vodi nepoštedna borba za što više moći i vlasti. Svako nastoji, svim sredstvima, da zauzme položaj u društvu koji mu ne pripada - ako bi se pitalo za razumna i umna mjerila. Čovjek volje za moć ubira plodove, iako nije orao, kopao i sijao: on samo žanje, protivno svim zakonima ekonomskog života. Ako je moć društvena pojava, onda je odnos prema drugom nužan: samo prema drugome može se moć ispoljavati kao društveni odnos, a moć koju neko ima nad sobom, ne spada ovdje. Moć je odnos u kome se drugi usmijerava da djeluje onako kako prvi hoće - bez njegova pristanka. Ako neko (pojedinaac ili grupa) može da ostvari svoju volju uprkos protivljenju drugih (pojedinaca ili grupa) - on ima moć. Moć je moć u odnosu na druge. Politika kao politika moguća je tamo gdje postoje razlike u društvenoj moći: moć jednih podrazumijeva nemoć drugih. Svaki društveni odnos sa nejednakom moći jeste politički odnos. Svaki pojedinac (grupa) ima neku moć i s njom računa u odnosu na druge. Zato ćete čovjeka moći naći ne samo na političkom nebu, već i u prizemlju života, među sitnim dušama i ljudskom otpadu. Svuda ima onih koji zapovjedaju i onih koji slušaju, onih koji vode i onih koji slijede, onih koji gospodare i onih koji služe: nigdje slobodnih! Narod bez vođe je kao stado bez pastira. „Jer koji vode taj narod, oni ga zavode, a koje vode, oni su propali" - kaže se u knjizi proroka Isaije. Jer biti slobodan znači djelovati u skladu sa svojom voljom i savješću: niti se pokoravati drugom niti pokoravati druge. Vladaj samim sobom; to je jedini način da

budeš moćan, a da svoju moć ne namećeš drugima. Samo onaj ko još nije dosegao svijest o slobodi, ima poriv da vlada i da bude savladan. Onaj ko želi da vlada, može vladati drugima, ali ne na način na koji on to hoće, nego na način na koji oni to dozvole. Moć ima težnju da se širi u nedogled: zato mora biti ograničavana drugom moći (otuda podjela vlasti na tri dijela; zakonodavna, sudska i izvršna). Moćniku se ne uzima toliko za zlo što čini u svoju korist, koliko mu se ne oprašta ako to čini na izrazitu štetu drugih. Jer ovi drugi obično ovako zaključuju: nemamo ništa protiv što on ima previše, ako mi imamo dovoljno. Pošto je politički život satkan od odnosa moći i nadmoći, jasno je da politički život nije plodno tle za razgovore, što ne znači da u politici nema dogovora, pregovora, prigovora, izgovora itd.² Razgovor je susret u kome je nezamisliva prinuda, to jest ispoljavanje moći, otvoreno ili skriveno: to je odnos slobodnih i ravnopravnih ličnosti. Tako dolazimo do razlike između moći i vlasti. Vlast je oblik moći koji je prihvaćen od drugih kao zakonit i pravedan i kome se valja pokoravati. Vlast je moć dobijena na izborima, slobodnim i tajnim. U tom smislu parlamentarna moć je vlast. Kako vidite, u pola vijeka naše istorije, mi u stvari nismo imali vlast, već golo ispoljavanje moći: umjesto vladavine zakona imali smo neograničenu moć jedne volje ili samovolju. Danas osjećamo kako je težak prelaz od vladavine samovolje na vladavinu zakona: prije bi ispustili dušu iz naših grudi nego moć iz svojih ruku. Ako jedna grupa ljudi pravi zakone po svojoj volji, onda je njihova volja zakon. Kad bi se oni pridržavali zakona koje su sami donijeli, naredili bi vlastito hapšenje. Razlika između moći i vlasti može se izraziti i ovako: moć se nameće uprkos otporu drugih, a vlast se prihvata kao legitiman oblik moći. U svakom slučaju, politička moć je neprirodna, jer je vladavina ljudi nad ljudima neprirodna. M. Bulgakov tačno kaže: „Svaka vlast nad ljudima jeste nasilje“.³ A S. Jesenjin uzvikuje: „Vlast je vlast, a mi smo samo stoka jedna“.⁴ **Masa ni o čemu ne odlučuje, ona samo glasa: to se političke stranke nadmeću oko glasova, pa koja ima više novca, moći i duha da ubjedi masu da joj nudi više, ona pobjeđuje.** Pri tome gubitnik može biti stvarno bolji, imati bolji program. Volja za moć ima demokratski oblik, ali ne i demokratski sadržaj: zadovoljena je forma, suština nije. Sve te priče o slobodnim izborima ne znače mnogo, samo su zamka za naivne i one osrednjeg duhovnog stanja. Izbori stvaraju privid da glasači odlučuju, a i ovi su samo sredstvo i pokriće za političke igre iza zatvorenih vrata: najbitnije odluke donose

² Uporedi: Cvetković V.: „*Filozofija političkog dijaloga*“, Polja, oktobar 1988.

³ Šušnjić Đ.: *Dijalog i tolerancija*, Beograd, 1997, str. 149.

⁴ *Ibid.*

elite, organizovane manjine nadmoćne neorganizovanoj većini. Pripremljena opšta volja samo mijenja vlasnika: jahači se smjenjuju, konj ostaje isti. Elite biju bitke oko moći i vlasti na način koji masa uopšte ne razumije: od prava jačega naprave pravo svih. Politika je pogrešan način mišljenja i življenja. Ako vjerujete da će političari učiniti ono najgore, onda vas neće iznevjeriti: oko njih se sabiru uvijek nove mržnje! Političar se više ne obraća najboljima, nego masi. Masa je nešto što se talasa, nešto bez oblika, nešto gdje se gube sve razlike s obzirom na iskustvo, znanje, zvanje, nešto bez glave, a sa bezbroj ruku i nogu, koje jedva čekaju da nešto ščepaju ili da nekoga pogaze i pregaze. Masa gleda, ali ne vidi: u njoj se gubi svaki trag svjesnog izbora. Vođene na uzici laži, uz obilatu pomoć mas-media, te mase su stalno ostvarivale uvezene ideje, koje uglavnom ne razumiju. Šta danas, poslije svega, znače zahtjevi za slobodom media? Nama je potrebna sloboda od media, a ne sloboda za medie. Istina je ono što ne može da se čuje preko media: može se čuti posljednji trač, ali istine nema osim ako im se izmakne. Ako ćemo pravo, vlada i ne vrši nasilje, ona samo vlada - uz pristanak mase. Nema nasilja nad onim ko na sve pristaje: samo se kukavice na sve naviknu. Život ovog stada, ove poslušne sjenke: viša škola poslušnosti! Moćni se okružiše tišinom donijetom sa groblja: do njihova uva ne dopire nijedan istinit i smislen glas. Zakon je iznad stada, oni su iznad zakona, (gutanje stada oni tumače kao prihvatanje svoje politike. Uvijek oni misle ponešto mutno, pa onda objašnjavaju stadu šta to znači: otrovnim riječima ranjavaju svaki novi dan! A imaju silno povjerenje u glupost svoga stada, koje ih je u tolikim prilikama zdušno podržalo. Stado je velika nevolja. Ako je vlast istorijski pojam, onda vladavina čovjeka nad čovjekom nije data od prirode. Ako nije data od prirode, onda je neprirodna, to jest društveno proizveden odnos. Svaki pojedinac posjeduje neku moć i s njom računa u svojim odnosima sa drugima. Zato iz međusobnih odnosa nose ožiljke: nakon borbe nema junaka bez rana. Sada se postavlja ključno pitanje: ako je odnos gospodara i sluga trajna struktura *ljudskih odnosa*, onda taj odnos stoji s onu stranu dobra i zla - on je prosto tu, kao što je tu i drvo, cvijet ili suze. Moć je neutralna, upotreba moći nije: ona se može koristiti na dobro i na zlo. Kain ubija Avelja na početku vremena, kad zapravo i nije bilo istorije, kad nije bilo političkih sistema. Dublji uvid u ljudsku prirodu otkriva jednu svijetlu i drugu tamnu stranu. Ove dvije strane bile su i jesu i biće osnova za stvaranje dva carstva: carstva nebeskog i carstva zemaljskog. Jedan čovjek živi u dva svijeta, ili dvije strane čovjeka žive u istom svijetu: eto osnove za dvije filozofske antropologije! Svi ljudski odnosi mogu se svesti na dva oblika: odnose moći i odnose saradnje (jednakosti,

prijateljstva, ljubavi...). Ovaj drugi oblik upućuje da Ja i Ti možemo stupiti u odnos (razgovor), a da nijedan od nas ne izgubi slobodu. U krilu jednog svijeta zasnovanom na moći, moguć je drugi svijet zasnovan na ljubavi. Politika teži, kako sam istakao, da i ove odnose, odnose ljubavi, pretvori u odnose moći i nadmoći. Najbolji dokazi protiv ideologa i političara jesu njihov jezik i govor. Iza imena ljevičara, desničara itd. leže suprotni interesi, koji ne dozvoljavaju istini da progovori svojim jezikom. Svi oni svoje interese zovu našim istinama: **kad ideolozi viču, istina se ne može čuti!** Postojanje ideologije samo je znak da sa istinom stoji loše. Što ideolog sebi postavlja više ciljeve, to je opasniji. Dokle god bude ljudi koji imaju neodoljivu potrebu da usrećuju druge ljude, i to na način na koji oni zamišljaju njihovu sreću, dotle će biti najvećih nesreća. **Ostavite ljude da žive po svojoj volji, u okviru običajnih, moralnih i pravnih normi, pred kojima su oni jednaki.** Svako nametanje pogleda na svijet, jeste zločin nad slobodnom voljom pojedinca, koja u krajnjoj liniji određuje njegov izbor, iako je sam izbor uslovljen i drugim okolnostima. Vidite i sami da govorim ludilu onih čiji su duh okružile velike zamisli o usrećivanju klase, naroda, čovječanstva - protiv njihove volje. Što oni govore više, to je istine manje. Sa njima na čelu možemo srljati samo u mrak: oni nisu kadri da istinski pomaknu ni sebe ni vrijeme! Cijeloga života zamjenjuju istine lažima i zabludama. Istini nisu vjerovali, savjete nisu slušali. Toliko su nas puta u životu lagali, da još jedno laganje ništa bitno neće da izmijeni. Bojim se da se na našem jeziku može (još) samo lagati. Do ideoloških stavova dolazi se ubjeđivanjem, do istinitih iskaza dokazivanjem; prvi imaju nekog smisla kad je riječ o vrijednosnim opredjeljenjima, drugi kad je govor o činjeničnom stanju; u prvom slučaju se stvara mnijenje, u drugom znanje; za prvo je potreban govornik, za drugo mudrac; govornik pretpostavlja pasivnog slušaoca, mudrac aktivnog sagovornika; prvi traži slaganje bez obaveze razumijevanja, drugi razumijevanje bez obaveze slaganja; prvi ne trpi suprotni stav, drugi je svijestan da je protivnik sadržan u pojmu dijaloga; prvi vjeruje da je njegovo uvjerenje osuđeno na propast ako prizna jednako pravo suprotnom uvjerenju, drugi zna da od protivnika može da uči; prvi gaji misao koja nije navikla da se kreće u alternativama, drugi brani pravo drukčije misli da dođe do riječi; prvi traži jedno jedino tumačenje umjetničkog ili vjerskog simbola, drugoga raduje više sjajnih tumačenja; prvi traži samo jedan način života, drugi zahtijeva mnoge dobre oblike življenja. Ideološki govor je prazan govor, vječito vraćanje istog: ponavljanje koje odbija svaki razgovor. Ponavljanje svjedoči o odsustvu slobode duha i priliva svježeg iskustva. Svaka njegova riječ može se slobodno položiti u muzej izlizanih i otrcanih riječi: ako bi

govorio lijepo i mudro, pokvario bi dobro raspoloženje mase prisutnih pristalica!⁵
„Istorija opravdava one koji govore istinu, a ne one koji vladaju“.

⁵ *Op. cit.*